

Misterij Crkve na putu slave prema knjizi Otkrivenja

Stipe JURIČ, *1260 dana u skloništu. Kušnja i spas Crkve u knjizi Otkrivenja*, Crkva na kamenu, knjiga 98, Mostar, 2005., 430 str.

Tešku povijesno-teološku knjigu Otkrivenja bibličar dr. Stipe Jurič, profesor biblijskih znanosti na Papinskom sveučilištu sv. Tome Akvinskog Angelicum u Rimu, učinio je u ovom svom komentaru privlačnom i razumljivom. Stil pisanja je lagan, bujan, kitnjast, slikovit, izrazi i rečenice zbijeni i jasni. Autor je na taj način učinio privlačnim teško razumljiv apokaliptički tekst knjige Otkrivenja sv. Ivana apostola.

Juričeva knjiga je izvrsno teološko djelo. Pisana je na temelju stručnih teološko-povijesnih istraživanja popularističkim stilom više nego strogo znanstveno-egzegetskom metodom. Naime, pisac izbjegava teška povijesno-teološka problematiziranja i nepotrebne bilješke. Uočljivo je da pisac svoje djelo nudi široj javnosti. Ono što bi kod mnogih egzegetskih djela bilo u bilješkama samo naznačeno, pisac je vješto, kao vrsni profesor i predavač, unio u tekst i zato djelo učinio razumljivim i privlačnim, pravim teološkim priručnikom za studente teoloških učilišta ali i manje učenim vjernicima koje muče mnogi apokaliptički simboli i nejasne slike uvijene povijesne stvarnosti progona i kriza prve Crkve u knjizi Otkrivenja.

Knjiga nema ni uvoda ni predgovora. Nije sačinjen ni indeks imena što bi struč-

njaku pomoglo u bržem i lakšem snalaženju u knjizi. Autor ne ulazi previše u tekstualne, leksičke, egzegetske i hermeneutičke probleme, očito nije želio opterećivati čitatelja suptilnim detaljima znanstvene egzegeze iako vodi računa o svim znanstvenim kriterijima po čemu je knjiga stručni komentar u kojem autor problem ne samo otkriva, tumači, ističe poruku svetoga pisca, nego ga aktualizira na temelju poruke utjehe i nade same knjige Otkrivenja i tako pomaže čitatelju radosno živjeti svoje kršćanstvo u suvremenim krizama Crkve u svijetu. Knjiga Otkrivenja je knjiga o aktualnoj i eshatološkoj Crkvi.

Grada knjige raspoređena je u tri dijela s osam poglavlja. Na kraju je i prikaz kratice važnijih časopisa, enciklopedija i drugih znanstvenih nizova koji su u svezi proučavanja knjige Otkrivenja. U dodatku je i prikaz bibliografije koja se pojavljuje u bilješkama ali i poznata malobrojna bibliografija na hrvatskom koja našim čitateljima omogućuje i daljnje proučavanje knjige Otkrivenja.

Prvi najvažniji i najveći dio knjige (str. 13-193) s naslovom Misterij Crkve u knjizi misterijâ jest komentar knjige Otkrivenja u tri poglavlja koju autor znakovito označava kao "knjigu misterijâ". Više nego egzegetsko istraživanje to je divan teološki komentar utemeljen na rezultatima stručne egzegeze, povijesnih okolnosti i crkvene predaje pri kraju prvog stoljeća. Upravo takav pristup proučavanju omogućio je razumijevanje apokaliptičkog stila i prepoznavanje smisla i poruke kršćanima, suvremenicima svetoga pisca a aktualne za sva vremena unutarnjih kriza i progona kršćana u svijetu. Crkva je u središtu knjige Otkri-

venja, “povijesna činjenica na zemlji i otajstvena stvarnost u nebu” (str. 15). Brojni eklezijalni elementi u tekstu, slike i simboli, govore o “ecclesia militans” na zemlji s kojom Bog ostvaruje svoj plan spasenja svih ljudi. Crkva prolazi svoj put, konkretno u “Aziji” gdje su nastale krize i progoni ali ona ih nadvladava težeći eshatološkoj slavi. Ivan se, dok govori konkretnim krajevnim Crkvama, više okreće Crkvi koja kroči svijetom svom svršetku u “nebeskom Jeruzalemu”. Crkva je zaručnica proslavljenog Jaganjca i već kao putnica participira njegovu nebesku stvarnost (str. 17). U nepoštenoj borbi sa Zmajem Crkva je šticećena od Boga. Progona i nutarnje krize obilježavaju Crkvu. U liku “žene obučene u sunce” ocrтана je slava nebeske proslavljene zajednice. Crkva je trajna prisutnost Krista u svijetu, “zajednica braće koja čuva Isusovo svjedočanstvo”. Crkva je misterij nekoć skriven u Bogu (Ef 3,9; Kol 1,26) a sada objavljen svim ljudima. U slici svetoga grada koji dolazi s neba proslavljeni Jaganjac otvara vrata svim narodima. Jurič ne ulazi u pitanje stvarnog pisca, što je sporedna stvar, nego polazi od prihvaćene činjenice da je sv. Ivan autor knjige (Otkr 1,1.4.9.; 22,8) (str. 16). U pismima sedmorim Crkvama Azije koje nose 7 pečata Ivan daje utjehu Crkvi u konkretnim progona koje joj nanose oni koji od nje otpadaju ili oni koji ne podnose da u nju ulaze sinovi Izraelovi. On ih naziva “sotonina sinagoga” (2,9; 3,9) jer smućuju kršćane u svjedočenju istine spasenja objavljene u Isusu Kristu, žrtvovanom Jaganjcu. On Crkvu brani od prijetećeg sinkretizma i nadirućeg prognosticizma poganskih misterijskih kultova (str. 22 sl.; 197 sl.). Jurič je izvrsno protumačio stanje u Azijskim sedmorim Crkvama kojima piše Ivan. Kršćani su se našli između “sotonine sinagoge i ohologa Rimskog Carstva”, sinkretizma religi-

ja i kultura iz helenističkog i rimskog razdoblja. Crkva je bila u mukama, progona, unutarnjim krizama koje su nastajale zbog krivih učitelja. Nastale su unutar same Crkve svade, sukobi s nevjernicima iz židovstva koji su odbacili Isusa kao Mesiju (str. 25) ali i s poganskim Rimom koji je za pisca “svijet sotone” (str. 25) jer je nameštao carski kult. To odgovara progona nastalim u vrijeme Nerona i posebno Domijana (81.-96. god.) (str. 26) koji je sebe oslovio “dominus et deus noster”, ističe Jurič (str. 332). O progona rimskih careva pisac govori pojavom Zvijeri (Rimskog Carstva) i posebno jednog čovjeka s brojem 666 (Otkr 13,18). Ivan se u prikazu tih progona poslužio slikama iz knjige Danijelove. Jurič je sve te simbole na temelju stručne analize samih biblijskih tekstova ali i izvanbiblijskih rimskih izvora kao i prvih kršćanskih pisaca dešifrirao iznijevši različita mišljenja ali i svoja vlastita (npr. str. 392.). Ivan, posluživši se slikama iz proroka Danijela, govori o slavi mučenika koju im je pripremio Jaganjac koji će slomiti i moć zla i osigurati proslavu Crkve u “novom nebu i novoj zemlji” (str. 28). Tako je Ivan historiografiju otvorio eshatologiji (s.32). Cilj Ivanova pisanja je dovršenje Božjega kraljevstva u novom Jeruzalemu, u novom Hramu koji je sam Krist (str. 37). Zato Crkva kao zaručnica Kristova i u progona iščekuje potpuno zajedništvo sa svojim Zaručnikom i kliče mu “dodi, maranatha” (Otkr 22,17). Za Crkvu na zemlji, za kršćanina, Isusov je život paradigmatički model (str. 44). To je ustvari optimistički pogled na stvarnost Crkve. Tako Ivan, iako se obraća konkretnim Crkvama u Aziji, upućuje svoju riječ cijeloj Crkvi. Sedam Crkava, navodi Jurič i detalj komentara iz Muratorijeva fragmenta, jest simbol univerzalne Crkve (str. 47 sl.). To pojašnjava i broj 144.000, tj. povezujući Crkvu s njezi-

nim korijenima u židovstvu, izabrani narod iz 12 plemena, postaje slika univerzalne Crkve iz mnoštva naroda (12x12x1000). Partikularizam je obilježje Crkve ali u snažnom jedinstvu s Kristom i zajednicom svih vjernika, ne odvaja se od univerzalne Crkve. Partikularne Crkve tvore snažno jedinstvo Kristove Crkve. Crkva je okupljeni Božji narod (*qahal*) koji u zbor saziva Krist. Individualno kršćanstvo nezamislivo je izvan Zbora / Crkve. Ivanov spis je opomena pojedincima koji privatiziraju Crkvu (str. 58). Crkva je *koinonia*, koja slavi i okuplja se u liturgiji oko proslavljenog Jaganjca. Ali i u mjesnoj Crkvi konkretizira se opća Crkva. Njom upravlja Prvi i Posljednji, Onaj koji živi (Otr 1,12 sl. 17 sl.; 2,1). Između Crkve i Krista vlada tijesna sjedinjenost koja se trajno ostvaruje i objavljuje u slavlju euharistije. Značajno je u Juričevu djelu što vidi u Ivanovu Otkrivenju i kontinuitet Izraela i Crkve (str. 67). "Žena" koju Bog sklanja od progona u sklonište da se ondje hrani 1260 dana (Otr 11,3; 12,6) simbolizira novi Božji narod, Crkvu. Progonstvo je prolazno, za neko vrijeme. Ivan se i ovdje poslužio Danijelovim tekstom koji je opisivao 3 i pol godine progonstva u vrijeme Antioha IV. Epifana (od lipnja 168. do prosinca 165. pr. Kr.), što odgovara vremenu od 42 mjeseca odnosno 1260 dana (Dn 7,25) (str. 69). Ti su progoni ponajviše dolazili od tvrdokornih Židova ("sinagoge Sotonine") koji se grade pravim Židovima a to ustvari nisu. Ivan u tim progonima vidi eshatološko dozrijevanje Crkve. Progonstva učvršćuju dramu kršćanske nade i vjere u nadmoć Krista nad silama Zloga. Mučeništvo u Ivanovu Otkrivenju pripada pojmu i biti Crkve. Na progonima Židova u povijesti Ivan je ugradio kristološku ekleziologiju. Židovski Hram, Menorah / svijećnjak dobivaju svoje

puno značenje u uskrslom Jaganjcu. On je Novi Hram, On je *Menorah* Crkve, On je jedini njezin Svećenik koji okuplja i stalno hrabri i upozorava na opasnosti koje joj dolaze iz svijeta. Crkva jest u svijetu, tu trpi, ali je ujedno snažno povezana sa svojim Zaručnikom, Jaganjcem. Misterij Krista u Crkvi se neprestano ostvaruje. Jurič naglašava da knjiga Otkrivenje nije pisana da razdvoji nego da pomogne i utješi kršćane u progonstvima. Ona hrani vjeru i jača nadu u konačnu Jaganjčevu pobjedu koju On ostvaruje kroz borbu kršćana u svijetu protiv sila zla. Kršćani su u to sigurni i zato spremno trpe i umiru jer su svjesni da su na putu slave s već proslavljenim Kristom. Otkrivenje je knjiga čežnje Crkve za Kristom koji će doći u parusiji i izreći svoj eshatološki sud nad svijetom zla.

Drugi dio knjige, od četvrtog do šestog poglavlja s naslovom Religiozna situacija u grčko-rimskom svijetu i Maloj Aziji potkraj novozavjetnog doba (str. 197-318), jest prava povijest misterijskih religija toga vremena. Obilježje im je bio religiozni sinkretizam koji je jačao zblizavanje Istoka i Zapada ali i potiskivanje tradicionalnih religija. Osjećala se potreba novih religioznih oblika. Širenje misterijskih religija sa štovanjem prirodnih sila uobličениh u idolima novih božanstava, božice istine i svjetla Mitre ili mitraizma, Izide i Ozirisa, bogova plodnosti, sunca i podzemlja, Kibele, boginje zemlje, prirode i kulture, i Atisa koji je u obredima budio i umirao (str. 213). Bio je proširen i kult u čast helenističkog boga vina Dioniza itd. U tom svijetu Židovi Palestine zatvorili su se tom svijetu i jačali tradicionalna religiozna učenje. Bit židovske religioznosti inzistirao je na ispunjenju Zakona. No, unatoč tome nastajale su različite rabinske škole. Židovi dijaspore bili su na udaru širenja sinkretiz-

ma pred kojim se nisu mogli potpuno oduprijeti. Antijudaizam je jačao nakon izgubljenih ratova protiv Rimljana 70. i 135. god. po. Kr. Židovi su postali strano tijelo unutar Rimskog Carstva. Poganski svijet koji se opirao misterijskim religijama prihvaćao je židovstvo. Ali među njima vlado je vjerski konformizam i laksizam. Kršćani su se opirali i takvom židovstvu i sinkretizmu poganskih misterijskih religija. Kršćani Male Azije, uglavnom obraćenici iz židovstva tzv. judeokršćani i novi kršćani iz poganstva našli su se na udaru novih učenja. Nastale su raspre i unutar same Crkve, o kojima govori i sv. Pavao, sv. Luka, prvi kršćanski pisci i rimski povjesničari. Jasni su začeci pregnosticizma kojemu se u knjizi Otkrivenja opire i sveti pisac. Crkve Male Azije našle su se između gnoze i židovstva (str. 274). Ivan spominje nikolaite (Otkr 2,6). Jurič vrlo dobro tumači to povijesno razdoblje na temelju novozavjetnih knjiga ali utvrđuje svoje razlaganje na temelju prvih kršćanskih pisaca, Ireneja, Tertulijana i drugih stručnih istraživanja. Gnosticizam u prvoj fazi bio je glavni problem i zajednički neprijatelj "Crkava u Aziji". Isticao se u protodoketskoj herezi protiv koje se borio i sv. Ignacije Antiohijski. Njihova učenja Ivan označava kao "sotonine duboke tajne" (Otkr 2,24). Crkve u Smirni i Filadelfiji najviše su trpjele od tvrdokornih Židova koji su kršćanina negirali pravo Isusa smatrati Mesijom, da se zovu novim Izraelom, novim narodom Božjim. Uporno su pred rimskom vlašću optuživali kršćane. Postali su prvi neprijatelji kršćana. Ivan zbog mržnje na kršćane nijeće im pravo da se zovu Sinagoga Jahvina i naziva ih "sinagoga Sotonina" (Otkr 2,9; 3,9).

Teći dio knjige, sedmo i osmo poglavlje, Crkva usred neprijateljskoga svijeta (str. 319-424) jest u svjetlu prethodnog di-

jela povijesnih okolnosti Ivanovih Crkava u Maloj Aziji nastavak tumačenja teksta knjige Otkrivenja. Crkva živi između Krista i Sotone, između svijeta i Božje utjehe. Kršćani slijede učitelja Krista. Prihvaćaju vjerom i progonstva jer se "treba pokoravati više Bogu nego ljudima". Kršćani su se prema Juriču, posebno suočili s prognima u vrijeme cara Domicijana (81.-96.), što je bio i povod Ivanova pisanja knjige. Iako nedovoljno povijesno zasvjedočeno Domicijanovo progonstvo kršćana, Jurič iznosi dovoljno sigurnih dokaza da je to bilo najteže progonstvo koje su doživjele rimske razvijene provincije, dosljedno i Crkve, u Maloj Aziji. To svjedoči i Plinije Mladi (61.-113. po. Kr.), Tacit (55.-120. po. Kr.) i drugi. Krist je za kršćane jedini "Vjerni i Istiniti", eshatološki sudac, koji kao jahač na bijelom konju jamči kršćanima konačnu pobjedu i slavu. Osvjetlivši još jednom pozadinu carskog kulta, Jurič ističe da je knjiga Otkrivenja "najvažniji antirimski novozavjetni spis" (str. 342). Bore se Crkva i poganski Rim. Rim je "velika Bludnica", "veliki Babilon". To su Ivanove slike totalitarne države. Tom poganskom svijetu suprotnost je "novi Jeruzalem", Božji svijet, u kojem kraljuje zaklani, proslavljeni Jaganjac i jamči kršćanima dom gdje će nestati smrt, tuga, jauk i bol (Otkr 21,4). Ludo pobožanstvenjeni svijet cara propast će u svojoj ludosti. A Crkvu, novi Božji narod, uobličeni u lik "Žene obučene u sunce... u porođajnim trudovima... s Djetetom Bog skriva od Zvijeri (progonitelja) za 1260 dana" (Otkr 12,1 sl.). To je Božje jamstvo Crkvi. Brojem se Ivan simbolički oslonio na Danijelov tekst (7,25c) jamčeći kao nekoć prorok da je progonstvo privremeno a Jaganjčeva pobjeda i slava i njegovim vjernicima osigurana.

Knjiga je drama svijeta, vjere i nevjere, dobra i zla, čovjeka i nečovjeka, mrž-

nje i ljubavi, Crkve i Boga ljubavi koji jamči spasenje i pobjedu dobra nad zlom.

Juričeva knjiga s priloženom samo važnijom bibliografijom na stranim jezicima ali s postojećom bibliografijom na hrvatskom jest izvrstan prilog biblijskoj literaturi u nas. Koga imalo zanima zagonetna knjiga Ivanova Otkrivenja, treba pročitati ovaj izvrstan komentar. Mislim ipak da je prava šteta što je naslovnu stranicu izdavač naslovio s *1260 dana u skloništu* pa u mnoštvu ezoterijske i gnostičke literature već i u nas čitatelji ostaju smučeni jer rijetko tko zna da je to simbolični broj o Crkvi iz knjige Otkrivenja. U naslovnu stranicu trebao je doći podnaslov iz knjige i vjerojatno bi privlačio pažnju i studenata teologije i mnogih drugih čitatelja koji bi u Juričevu komentaru ove knjige našli divno protumačene riječi knjige Otkrivenja, knjige utjehe i nade.

Ilustrirana povijest Banjolučke biskupije

Franjo MARIĆ - Anto ORLOVAC, *Banjolučka biskupija u riječi i slici od 1881. do 2006. Povodom 125. obljetnice utemeljenja Biskupije*, Biskupski ordinarijat, Banja Luka, 2006., 752 str.

Uzimajući u ruke knjigu impozantna opsega nastalu povodom 125. godišnjice utemeljenja Banjolučke biskupije, čitatelj očekuje prigodničarski tekst kakav priliči obljetnicama i proslavama. Kako podnaslov obećava "riječ i sliku", to se uvjerenje učvršćuje. Ali čim pogleda sadržaj, shvatit će da ulazi u prostore specifičnoga istraživanja jedne povijesti, povijesti naroda, Crkve, jedne zemlje, njezinih ljudi, njezine vjere i njezinih svećenika. Uočiti će vrlo

brzo, već na početnim stranicama da je politička povijest određivala povijest biskupije u cjelini. "Još prigodom 100. obljetnice naše biskupije postojala je slična nakan, koju je tadašnja 'viša sila' spriječila u zadnji tren. Službene vlasti ondašnje države, koje su ušle u povijest kao zatirači crkvenoga i uopće vjerskoga života, inzistirale su da se knjiga o 'stoljeću' naše biskupije (koju je priredio jedan od autora ove publikacije mons. dr. Anto Orlovac) tiska sa sadržajem koji oni odobre. Kako se na to, zbog objektivnih ili povijesnih činjenica, nije moglo ni smjelo pristati, već prelomljen tekst povučen je iz tiskare da čeka povoljnije vrijeme i okolnosti" (str. 7). Kroz 125 godina društveno-političke prilike najčešće nisu bile sklone Crkvi i vjernicima, posebno posljednjih godina, pa knjiga svjedoči o brojnim gubicima, padovima, mučeništvu, ali i o nadi unatoč prividnom beznadu.

Izvanredan uvod u takvu problematiku predstavlja predgovor biskupa mons. dr. Franje Komarice, koji je opisao povijesni hod Banjolučke biskupije: "Zato i u ovom kontekstu možemo reći da mnoga događanja u povijesti Katoličke Crkve na području Banjolučke biskupije izgledaju kao katastrofa, a ona su, zapravo, milost. ...na području naše biskupije bio popriličan broj i istinskih svjedoka vjere - mučenika, neumornih i požrtvovnih apostola vjere i kršćanske djelotvorne ljubavi" (str. 9), "ne kao katastrofu nego kao milost". Tim se riječima tvrdi da povijest koju vodi Krist ne pišu samo političari, a još manje pobjednici. Stajalište o putu milosti zapravo je osnovno obilježje cijele knjige.

Knjiga ne govori samo o utemeljenju Biskupije nego "prikazuje nazočnost kršćanstva na području koje danas obuhvaća Banjolučka biskupija, prije nego je tu biskupija osnovana. Neupućeni bi, naime, či-